

Контрареволюционната мисъл

Класическият консерватизъм (Едмънд Бърк, Жозеф дьо Местър, Луи дьо Боналд)

(PPT презентация)

Контрареволюционният модернизъм

- Френската революция и последвалите я революционни събития от първата половина на XIX в. практически установяват в Европа модерната държава като антитеза на Средновековието.
- Родено е общество с човешки мерки, а богът е мъртъв.
- Романтичното обръщане към традицията в търсене на опори за настоящето на пръв поглед оспорва модернизма, оказал се неосъществим.
- Но това е само привидно - романтизмът като израз на едно дълбоко разочарование от "неуспеха" на революцията се обръща към историята, към античността, така, както Просвещението се обръща натам в търсене на идеалното политическо устройство.

Едмънд Бърк (1729 - 1797)

- Патриарх на антимодернизма. Противопоставяйки традицията на разума, той подлага на критика основните идеи на Просвещението в политическата област.
- Според него "естественият закон" в обществото е синтезиран от традицията, която е "мъдрост без рефлексия и стои над рефлексията".
- Бърк критикува и идеята, че първата стъпка на обществената промяна трябва да бъде "tabula rasa", радикалното скъсване със старото: "Честният реформатор не може да разглежда страната си само като чист лист хартия, на който той може да пише каквото му хрумне."
- Бърк се противопоставя на произволното конституционно творчество, което се оправдава с необходимостта от защита на правата на човека.
- "Същите тези софисти, пише той в "Размисли върху Франция" през 1790 г., почти винаги се изхитряват да смесват правото на народа с властта на народа. Когато масата на общественото тяло успее да се задвижи, нищо не е достатъчно силно, за да й устои. Но щом можем да разграничим правото от властта, дори масата на народа не може да притежава право, несъвместимо с добродетелта - и в частност с първата от всички добродетели, предпазливостта. Хората нямат никакво право на нещо, което не е разумно и което не спомага за тяхното добро."
- Бърк критикува не просто конституционната промяна (той всъщност не изключва по принцип промени в институциите на едно общество), а отхвърля произволната и радикална, необмислената и прибързана промяна в общественото устройство. Защото това устройство, както и човекът, е сложно и никаква "проста конституция" не може да замени нещо, което е натрупано от дълголетния и надхвърлящ обикновения човешки живот опит.
- "Ще забележите, че от *Magna Charta* до Декларацията за правата неизменната политика на нашата конституция е била да провъзгласява и утвърждава нашите свободи, като неотнимаемо наследство, завещано ни от нашите предци, което трябва да бъде предадено на потомството ни; като имение, принадлежащо специално на народа на

нашето кралство, без да се споменава каквото и да било друго по-общо или предшестващо право. По този начин нашата конституция съхранява единството в голямото разнообразие на своите части. Ние имаме и наследствена корона, и наследствено благородничество. Палата на общините и народ, наследяващи привилегии, избирателни права и свободи, които произлизат от далечните ни предци.”

- “Ако гражданското общество е рожба на споразумение, то споразумението трябва да е негов закон. Това споразумение трябва да ограничава и да придава умереност на всички различни конституции, създадени в неговите рамки. Всеки вид законодателна, съдебна или изпълнителна власт е негово творение. Те не могат да съществуват при някакво друго състояние на нещата; и как е възможно някой, при наличието на споразуменията на гражданското общество, да претендира за права, (като без съществуването на гражданско общество не би могло да има каквито и да е права), които са абсолютно несъвместими с него?”
- “Един от първите мотиви за създаване на гражданското общество, който става и един от неговите основни принципи, е, че *никой не трябва да съди сам себе си*. Чрез това изведнъж всеки индивид сам се лишава от първото основно право на необвързвания с догори човек - да бъде сам съдия по собственото си дело, да утвърждава собствените си цели. Той изцяло се отказва от правото да бъде господар на самия себе си. Включително, той изоставя до голяма степен правото на самозащита - първият закон на природата. Човек не може едновременно да се ползва от правата на негражданското и гражданското състояние. За да получи справедливост, той се отказва от правото си да определя какво точно е най-важното за него. За да си осигури някаква свобода, човек прави отстъпки, надявайки се да я има в нейната цялост.”
- “Освещаването на държавата чрез официално установената религия е необходимо също така, за да внушава изцелително страхопочитание у свободните граждани, които също трябва да притежават определена власт, за да опазят свободата си. Ето защо религията, съединена с държавата и с дълга на свободните граждани към нея, се превръща в много по-голяма необходимост за тях, отколкото за хората, живеещи в такива общества, в които подчинението ги ограничава само в личните чувства и управлението на общите семейни дела. Всички хора, притежаващи някакъв дял от властта, трябва ясно и със страхопочитание да разбират, че действат съобразно доверието, което им е оказано и че със своето поведение трябва да оправдаят това доверие пред единствения върховен Владетел, Автор и Основател на обществото.”

Жозеф-Мари дьо Местър (1753 - 1821)

- Френски мислител, консерватор. Аристократ от Савоя. Получава юридическо образование. След присъединяването на Савоя към Френската република бяга в Лозана (Швейцария).
- През 1796 г. публикува “Размишления върху Франция”, която бързо става кредо на контрареволуционерите. По-късно е изпратен в Петербург като представител на Савойската корона в Русия. Там пише трудове, които го правят известен: “*Петербургски вечери*”, “*За папата*”, “*Есе върху пораждащия принцип на политическите конституции*”.
- Определя самата революция като “грешка”, като “наказание” за греховете на човечеството. И развива идеята за внасяне на религиозен порядък в света, независимо от кого. Оттук той дори стига до апологията на палача като извършител на божествения ред.
- В същия дух Т. Карлайл издига “култа на героите”, които, като противоположност на тълпата, са носители на божествените предназначения и са духовни творци на историята.

- Консервативният патос - световна папска империя, където папата е абсолютен монарх.
- В проекта на д-р Местър дори папата не може да се задоволи само с духовната си власт и с вярата: за установяване на богоугоден социален ред е нужна силата на модерната държава.
- Консервативната критика на революционния плебейски модернизъм от началото на XIX в. подхранва политическите проекти на един модернистичен консерватизъм, ратуващ за обновление чрез опита-традиция, а не чрез опита-експеримент.
- Улавяйки твърде точно противоречивостта на модернизма и критикувайки основателно модернисткия етатизъм на Просвещението, критиците на модернизма от това време практически остават на позициите на модернизма в стремежа си да "възродят" неговия елитарен дух.
- Елитаризмът има като своя обективна обратна страна егалитаризма, масовизацията.
- По същество те стават родоначалници на "консервативния модернизъм", разбран като обновяване чрез традицията.

Луи дьо Боналд (1754 - 1840)

- Френски консерватор, писател. Учи в Католическия колеж в Париж, след това е кралски офицер. През 1791 г. се присъединява към контрареволуционните емигранти.
- През 1796 г. публикува анонимно *“Теория на политическата и религиозната власт в гражданското управление”*.
- През 1799 г. се връща тайно във Франция, където Наполеон благосклонно го оставя на мира. Публикува няколко текста (1800-1801), които привличат вниманието на Шатобриан.
- След Реставрацията е министър и депутат, говорител на крайните роялисти. След 1830 г. се оттегля от политическия живот.
- Консервативният патос на Луи дьо Боналд достига до проекта за световна папска империя, където папата е абсолютен монарх.
- Дори не става дума за домодерното християнско разграничаване на светско и духовно.

Консерватизмът

- Консервативната критика на Френската революция се оказва не по-малко модернистична от самата нея.
- Бърк критикува нейният радикализъм, но не оспорва ценността на модерната държава. Бърк отхвърля способността на демоса и водачите му да бъдат учредители, да конституират държавата, но не отрича тази способност на просветената (либералната, защото Бърк е виг) аристокрация.
- Консерватизмът
- Консерватизмът от първата половина на XIX в. само на пръв поглед изглежда антимодернистичен.
- Една от причините е и в утвърдената историческа конвенция, че революциите от XVII и XVIII в. са антифеодални, т. е. бележат края на Средновековието и началото на Новото време.
- “Падането на Бастилията” е моментът на утвърждаване на модерността.
- Но всъщност тези революции са антиабсолютистки. Абсолютизмът е първата политическа форма на модернизма. Токвил в “Бившия режим и революцията” изключо-

чително наблюдателно сравнява революционния режим с бившия и открива неочаквана приемственост между двата от гледна точка на политическата централизация.

- Революциите сблъскват два модернизма: елитарният абсолютистки модернизъм и масовият демократичен модернизъм. Спорът, както може да се очаква, е за това, кой ще заеме мястото на демиурга, заел се с подредбата на света по човешки мерки: просветеният аристократичен елит или просвещаващите демоса водачи.

Модернизмът продължава да се разгръща в почти всички обществени сфери, въпреки временното господство на стария ред в Европа след 1815 г. В стопанството рационализмът все повече взима връх - техническите нововъведения (парният локомотив, фотографията, електричеството, телеграфа и т. н.) вървят успоредно с развитието на капитализма (рационалния бизнес). В политическата област революциите от 1848 г. закрепват в Западна Европа най-главното от деянията на Френската революция - окончателно е установена модерната държавност, макар и да не са осъществени изцяло намеренията на просветителите.